

Dvajset argumentov za obstoj Boga, I.*

V tem poglavju boste našli več različnih argumentov za obstoj Boga. Ob tem pa se na vas, bralce, obračava s pojasnilom. Vemo, da mnogo ljudi, tako verujočih kot tudi neverujočih, dvomi v to, da bi bilo mogoče obstoj Boga dokazati ali o tem sploh razpravljati. Morda ste eden izmed njih. Morda ste trdno prepričani, da se o tem ne da razpravljati. Kljub temu pa nihče ne more upravičeno nasprotovati temu, da si ti dokazi zaslužijo mesto v vsaki knjigi apologetike. Mnogi so prepričani, da so takšni argumenti mogoči in da nekateri med njimi dejansko služijo svojemu namenu.

Verjamejo tudi, da je dober razumski argument za obstoj Boga pomemben prvi korak v odpiranju uma za sprejem možnosti vere - v odstranitvi nekaterih ovir in zažrkov, ki ljudem onemogočajo, da bi idejo božjega razodetja vzeli resno. In v tem imajo prav. Predstavljajte si, da nam pošten razmislek o naravi stvari kaže, da je materialni svet samozadosten in nepovzročen; da njegovo zgradbo razumemo kot rezultat naključnega gibanja, brez vsakršnega načrta ali namena. Bi vas po vsem tem navdušilo, če bi v neki stari knjigi prebrali, da obstaja Bog ljubezni, ali o tem, da nebesa razglašajo njegovo slavo? Bi vam vaše razpoloženje omogočalo, da bi to sporočilo vzeli resno? Bolj verjetno bi s tem dobili opravičilo za to, da kakršnega koli Stvarnikovega sporočila ne bi vzeli resno. Kot je nekdo dejal: Ne morem verjeti, da smo Božji otroci, ker ne morem verjeti, da obstaja kdo, ki bi nas posvojil.

Dokazi, predstavljeni v tem poglavju želijo razširiti takšen ozek in utesnjen pogled. Predstavljajo poskus, da bi se soočili z radikalno nezadostnostjo vsega končnega in omejenega, in da bi odprli mišljenje tistemu bitju, ki je za tem. Če bodo v tem uspešni - in iz izkušenj lahko poveva, da so nekateri dokazi pri mnogih ljudeh uspešni -, imajo, navkljub vsemu, lahko veliko vrednost.

Morda boste imeli občutek, da ti dokazi za vas niso koristni. Morda imate milost jasne zavesti Božje navzočnosti; in za to ste lahko globoko hvaležni. Toda to še ne pomeni, da vam teh argumentov ni potrebno premisliti. Mnogi ljudje namreč niso bili tako blagoslovljeni kot vi. In dokazi so namenjeni njim - ali vsaj nekaterim izmed njih -, da bi jim ponudili pomoč, ki jo resnično potrebujejo. Morda vas bodo prosili zanjo.

Poleg tega pa, ali kdo izmed nas v resnici potrebuje tako malo pomoči, kot si morda domišlja? Zagotovo je v večini izmed nas nekaj skepticizma. Del nas je vedno v skušnjavi, da verjame, da za vsem tem, kar lahko vidimo in tipamo, ne obstaja nič resničnega; drugi del pa ne glede na zagotovila Svetege pisma išče razloge za verjetje, da obstaja še nekaj več. Nimava namena pretirano poudarjati pomena tega dokazovanja, ali da bi zmedla 'dobri razum' 'z znanstvenim dokazom'. Verjameva pa, da je mnogo ljudi, ki želijo in potrebujejo pomoč, ki jo takšni dokazi lahko dajo, saj ponujajo več, kot bi ti sprva želeli priznati.

Še beseda o razporeditvi argumentov. Uredila sva jih v dve glavni skupini: tiste, ki svoje

podatke dobijo od zunaj - kozmološke argumente -, in tiste, ki jih dobijo od znotraj - psihološke argumente. Skupina kozmoloških argumentov se začne z najino različico znanih 'petih poti' Tomaža Akvinskega. To niso najenostavnejši izmed argumentov, in zato za številne ljudi niso najbolj prepričljivi. Najina razporeditev ne gre od najbolj do najmanj učinkovitega. Še posebej prvi argument je precej abstrakten in zapleten.

Niso vsi argumenti enako dokazilni. Eden (Pascalova stava) pravzaprav sploh ni argument za obstoj Boga, pač pa argument za vero v Boga, kot 'stavo'. Drugi (ontološki argument) ocenjujeva kot v bistvu pomanjkljivi; kljub temu sva ga vključila, saj je zelo znan in vpliven in bo morda z novimi dopolnitvami spet sprejemljiv. Spet drugi (argument iz čudežev, argument iz religiozne izkušnje in argument iz splošnega strinjanja) dajejo le močno verjetnost, ne pa dokazljive gotovosti. Vključila sva jih, ker prispevajo dober delež k celotni zadevi. Verjameva, da le nekateri izmed teh argumentov, vzeti posamič in ločeno, dokazujejo obstoj bitja z nekaterimi zmožnostmi, ki jih ima lahko le Bog (noben izmed argumentov ne dokazuje vseh Božjih lastnosti); vseh dvajset skupaj pa, tako kot prepletena vrv, sestavlja močan argument.

1. Argument iz spremembe

Materialni svet, ki ga poznamo, je svet sprememb. Mlado dekle je doseglo višino 157 cm, toda vedno ni bilo tako visoko. Mogočen hrast je pred nami zrasel iz drobnega želoda. Ko torej nekaj pride do določenega stanja, kot je npr. odrasla velikost, to stanje ni moglo samega sebe postaviti v bivanje. Dokler namreč ne prične bivati, ne obstaja, in dokler še ne obstaja, ne more nečesa povzročiti.

Čeprav je stvar, ki se spreminja, *lahko* tisto, kar bo postala, zdaj *še ni* tisto, kar šele bo postala. Zdaj dejansko obstaja v nekem stanju (želod) in bo dejansko obstajala v dru-

gem stanju (mogočno hrastovo drevo). Toda zdaj ni dejansko v tem drugem stanju. Ima pa za to drugo stanje možnost.

In sedaj vprašanje: Ali lahko razložimo spreminjanje iz same spreminjajoče se stvari ali pa morajo biti udeležene tudi druge stvari? Očitno je, da morajo biti udeležene tudi druge stvari. Nič ne more dati samemu sebi tisto, česar nima, in spreminjajoča se stvar ne more imeti že sedaj tistega, kar bo imela šele potem. *Posledica* spremembe ne more dejansko obstajati *pred* spremembo samo. Spreminjajoča se stvar ima na začetku le možnost za spremembo, da pa se sprememba tudi dejansko uresniči, mora na to delovati neka druga stvar od zunaj. Sicer se ne more spremeniti.

Nič ne spreminja samega sebe. Očitno je, da so samogibajoče se stvari, kot na primer telesa živali, gibana od želje ali volje - torej nečesa drugega in ne od golih molekul. In ko žival ali človek umre, molekule ostanejo, telo pa se ne giblje več, saj želje ali volje tam ni več, da bi ga gibala.

Še naslednje vprašanje: Ali se druge stvari, zunaj spreminjajoče se stvari tudi spreminjajo? Ali se njihovi gibalci tudi gibljejo? Če se, potem so sedaj vsi v stanju, ko nanje delujejo druge stvari, sicer se ne bi mogli spreminjati. Ne glede na to, koliko stvari je v tej vrsti, vsaka potrebuje nekaj zunaj sebe, da lahko udejanji svojo možnost za spremembo.

Vesolje je vsota vseh teh gibajočih se stvari, ne glede na to, koliko jih je. Celotno vesolje je v procesu sprememb. Toda, videli smo že, da sprememba katere koli stvari zahteva zunanjo silo za svoje udejanjanje. Potemtakem mora obstajati neka sila zunaj (po leg vesolja), neko dejansko, vesolju transcendentno bitje. In to je ena od stvari, ki jo mislimo z 'Bogom'.

Na kratko, če zunaj materialnega vesolja ni ničesar, potem ni ničesar, kar bi lahko povzročilo, da se vesolje spreminja. Toda vesolje se spreminja. Torej mora obstajati nekaj po-

leg materialnega vesolja. Toda veselje je celotna vsota vse snovi, prostora in časa. Te tri stvari so odvisne ena od druge. Torej mora to bitje zunaj vesolja biti tudi zunaj snovi, prostora in časa. To ni spreminjajoča se stvar; to je nespremenljivi Vzrok sprememb.

2. Argument iz učinkujoče vzročnosti

Opazamo, da nekatere stvari povzročijo obstoj drugih stvari (da začnejo obstajati, da se ohranjajo v bivanju ali oboje). Na primer, človek, ki igra klavir, povzroča glasbo, ki jo slišimo. Če preneha igrati, glasbe ni več.

Vprašajmo se: Ali je obstoj vseh stvari povzročen s strani drugih stvari? Predpostavimo, da to drži. To pomeni predpostaviti, da ne obstaja nobeno Nepovzročeno Bitje, noben Bog. Vendar pa v tem primeru nič ne bi moglo obstajati. Spomnite se, da v hipotezi brez Boga vse stvari za svoj obstoj potrebujejo obstoječ vzrok zunaj sebe. Torej sedaj vse stvari, vključno z vsemi tistimi stvarmi, ki so vzrok obstoja drugih stvari, potrebujejo vzrok. Bivanje lahko dajejo, le dokler je tudi njim dano bivanje. Vse, kar torej obstaja, potrebuje po tej hipotezi nekaj, kar povzroča obstoj.

Toda, od česa je povzročeno? Onkraj vsega, kar je, je lahko le nič. To pa je absurdno: vsa stvarnost je odvisna - odvisna od nič! Hipoteza, po kateri je vse, kar biva, povzročeno in obenem Nepovzročeno Bitje ne obstaja, je absurda. Zato mora biti nekaj nepovzročenega, nekaj, od česar so odvisne vse stvari, ki potrebujejo učinkujoči vzrok obstoja.

Bivanje je kot dar, ki ga vzrok podari posledici. Če ne bi bilo nikogar, ki bi najprej dar imel, potem dar ne bi mogel potovati vzdolž verige prejemnikov, ne glede na to kako dolga ali kratka bi veriga bila. Če si nekdo želi izposoditi neko knjigo, vendar pa te knjige nima nihče, potemtakem nihče ne bo nikoli mogel priti do te knjige. Če ni Boga, ki bi imel bivanje sam od sebe po svoji večni

naravi, potem dar bivanja tudi ne bi mogel prehajati navzdol po verigi ustvarjenih bitij, in ga zato tudi mi ne bi nikdar uspeli dobiti. Toda, ta dar imamo, saj bivamo. Torej mora obstajati Bog: Nepovzročeno Bitje, katerega ni potrebno sprejeti eksistence, tako kot jo moramo sprejeti mi ali katero koli drugo bitje v verigi prejemnikov.

Vprašanje 1: Zakaj potrebujemo nepovzročeni vzrok? Zakaj ne bi enostavno mogla obstajati vrsta brez konca, v kateri bi stvari medsebojno druga drugo ohranjale v bivanju?

Odgovor: To je privlačna hipoteza. Zamislimo si nekega pijančka. Po vsej verjetnosti sam ni sposoben stati pokonci. Skupina pijančkov, ki se med seboj podpirajo, pa bi verjetno lahko stala. Verjetno bi se bili celo sposobni premikati se po ulici. Toda pozor: Mogoče si je predstavljati skupino pijančkov in stabilna tla pod njihovimi nogami, ki v skupini izničijo njihove mehke noge ter jim omogočajo, da stojijo (relativno) pokončno. Ne bi pa bilo mogoče razumeti njihove pokončne stoji, če jih tla ne bi podpirala - če bi, na primer, vsi viseli nekaj stopal nad tlemi. In, seveda, če sploh ne bi bilo pijančkov, tudi ne bi bilo ničesar za razumeti.

To nas je pripeljalo do našega argumenta. Stvari morajo bivati, da bi lahko bile medsebojno odvisne; njihovo bivanje ne morejo biti odvisno le drugo od drugega, saj bi potemtakem obenem bili drug drugemu vzrok in posledica. A povzroči B, B povzroči C in C povzroči A. To je nesmisel. Argument poskuša pokazati, zakaj svet povzročenih vzrokov sploh lahko je. In enostavno pokaže: Če *neka* stvar lahko biva le zato, ker ji nekaj drugega *daje* bivanje, potem mora obstajati nekaj, katerega bivanje ni podarjeno. Sicer bi *vse* v istem času potrebovalo dar bivanja za svoje bivanje, toda nič (poleg 'vsega') ne bi obstajalo, kar bi lahko bivanje dalo. To pa pomeni, da dejansko ničesar ne bi bilo.

Vprašanje 2: Zakaj ne bi imeli brezkončne vrste povzročenih vzrokov, ki bi se raztegovala nazaj v preteklost? Potem bi vse bilo dejansko in bi dejansko obstajalo - tudi če njihov vzrok ne bi več obstajal.

Odgovor: Prvič, če kalām argument drži (6. argument), potem ne more obstajati neskončna vrsta vzrokov, ki bi se raztegovala v preteklost. Toda, predpostavimo, da takšna vrsta vzrokov lahko obstaja. Argument se ne tiče preteklosti, in bi lahko deloval bodisi da je preteklost končna ali neskončna. Argument se tiče tega, kar obstaja *sedaj*.

Celo medtem, ko to berete, ste odvisni od drugih stvari; brez njih bi zdaj ne mogli bivati. Predpostavimo, da obstaja sedem takšnih stvari. Če teh sedem stvari ne bi obstajalo, tudi vi ne bi obstajali. Sedaj pa si zamislimo, da je bivanje vsake od teh sedmih stvari odvisno od nadaljnjih stvari. Brez njih tudi teh sedem stvari, od katerih ste sedaj odvisni, ne bi ob-

stajalo - prav tako pa ne bi obstajali vi. Zamislimo si, da celotno vesolje sestavljate vi in sedem stvari, ki vas podpirajo. Če poleg tega vesolja, ki se spreminja, in ki je odvisna stvar, ne bi bilo ničesar, potem vesolja - in vas kot njenega dela - ne bi bilo. Saj vse, kar v vsakem trenutku je, potrebuje dar bivanja, ničesar pa ne bi bilo, kar bi to lahko dalo. In vendar vi ste in vesolje je. V tem primeru torej mora obstajati nekaj poleg vesolja odvisnih stvari - nekaj neodvisnega.

In če mora bivati v zgornjem primeru, mora tudi v tem. V našem svetu je brez dvoma več kot sedem stvari, ki jim prav zdaj za to, da so, mora biti darovano bivanje. Toda ta potreba se ne zmanjša, če je teh stvari več kot sedem. Ko si jih predstavljamo več in več - celo neskončno število, če bi to bilo mogoče -, s tem le preprosto večamo skupino stvari, ki ostajajo v potrebi. In ta potreba - po biti, po eksistenci - ne more biti izpolnjena

Špela Bevc: Gora Tabor, Izrael, 2007.

zgolj v mislih. Toda očitno *je* izpolnjena, saj prigodna bitja obstajajo. Potemtakem mora obstajati izvor bivanja, od katerega je prav zdaj odvisno naše fizično veselje.

3. Argument iz časa in prigodnosti

1. Okrog nas lahko opazimo stvari, ki začnejo bivati in prenehajo bivati. Drevo, na primer, zraste iz drobne mladike; rože zacvetijo, nato pa ovenijo in odmrejo.
2. Karkoli pride v bivanje ali odide iz bivanja, ne biva nujno; nebivanje je zanj povsem realna možnost.
3. Predpostavimo, da ni ničesar, kar bi nujno bivalo; to pomeni, da je nebivanje povsem realna možnost prav za vse.
4. Potemtakem sedaj ne bi bilo ničesar. Saj:
5. Če je veselje *začelo* obstajati, potem morajo izvori vseh bitij voditi v nek pretekli čas, pred katerim – dobesedno – ni obstajalo popolnoma nič. Toda:
6. Iz nič ne more nič nastati. Zato:
7. Veselje ne bi moglo nastati.
8. Toda predpostavimo, da veselje ni *nikdar* nastalo. Potem je, v neskončno dolgi zgodovini kozmosa, vse, kar je nastalo, nastalo v možnosti ne-biti. Toda:
9. Če se v neskončnem času ta možnost ni nikdar uresničila, potem pravzaprav sploh ni bila resnična možnost. Zato:
10. Mora obstajati nekaj, kar *mora* biti, kar *ne more ne-biti*. Temu rečemo, da je *nujno*.
11. Ta nujnost pripada bodisi stvari sami bodisi izhaja iz nečesa drugega. Če izhaja iz drugega, potem mora končno obstajati bitje, katerega nujnost ne izhaja iz nečesa drugega, torej absolutno nujno bitje.
12. To absolutno nujno bitje je Bog.

Vprašanje 1: Čeprav morda nikdar ne boste celega dne preživali v svoji hiši, ne da bi stopili ven, pa ta možnost za vas obstaja. Zakaj bi za veselje bilo nemogoče, da še vedno obstaja, čeprav je bilo mogoče, da bi prenehalo obstajati?

Odgovor: Ta dva primera si nista podobna. Stopiti nekega dne ven iz svoje hiše je nekaj, za kar se lahko odločite narediti ali pa tudi ne. Toda, če je nebivanje za vas realna možnost, potem ste takšna vrsta bitij, ki *ne more* obstajati večno. Z drugimi besedami, možnost nebivanja je vgrajena, 'vprogramirana', je del naše narave, je nujna lastnost. In če bi vsa bitja bila takšna, kako bi potemtakem po neskončnem času sploh še kaj lahko bivalo? V neskončnem času je vsak trenutek kot cela večnost. Torej mora bitje imeti, kar omogoča večno trajanje, to pomeni, ostati v bivanju neskončen čas. Zato mora v svetu bitij obstajati nekaj, kar ne more prenehati biti. In bitje te vrste je, kot pravi Tomaž Akvinski, 'nujno'.

4. Argument iz stopenj popolnosti

Okrog sebe opazamo stvari, ki se razlikujejo na določen način. Na primer: odtenek barve je lahko svetlejši ali temnejši kot nek drug, sveže pečena jabolčna pita je bolj vroča kot pa tista, ki smo jo iz pečice vzeli pred eno uro; življenje osebe, ki daje in sprejema ljubezen, je boljše kot življenje druge, ki ne.

Nekatere stvari torej urejamo glede na več in manj. In ko to delamo, te stvari spontano ocenjujemo glede na približevanje največ ali najmanj. Na primer, svetlost primerjamo kot približevanje najsvetlejšemu ali čisti belini, in temnost kot približevanje popolni črni. To pomeni, da o njih razmišljamo kot o različnih 'oddaljenostih' od ekstremov, in kot posedovanje 'več' ali 'manj' tega, kar ekstremi vsebujejo v polni meri.

Včasih je dobesedna oddaljenost od ekstremov tista, ki naredi celotno razliko med 'več' in 'manj'. Na primer, stvari so lahko bolj ali manj vroče, ko so bolj ali manj oddaljene od izvora toplote. Izvor v večji ali manjši meri posreduje tem stvarjem kvaliteto toplote, ki jo imajo. To pomeni, da je stopnja toplote, ki jo imajo, odvisna od vzroka, ki se nahaja zunaj njih.

Ko razmišljamo o dobrosti stvari, se to deloma sklada s tem, kar stvari preprosto so, kot bivajoče. Verjamemo, na primer, da je boljše relativno stabilno in trajno bivanje, kot pa divje in negotovo. Zakaj? Zato ker v globinah slutimo (čeprav ne vedno zavestno), da je bivanje izvor in pogoj vseh vrednot; končno, biti je *bolje* kot ne-biti. In tako prepoznamo notranjo nadrejenost vseh teh načinov bivanja, ki razširjajo naše možnosti, ki nas osvobajajo omejitev materije, in nam omogočajo, da delimo, bogatimo in smo lahko obogateni z bivanjem drugih stvari. Z drugimi besedami, vsi prepoznavamo, da je razumno bivanje boljše od nerazumnega; da je bivanje, ki je sposobno dati in sprejeti ljubezen, boljše od tistega, ki tega ne zmore; da je naš način bivanja boljši, bogatejši in polnejši kot pa bivanje kamna, rože, deževnika, mravlje ali tjulnja.

Toda, če te stopnje popolnosti pripadajo bivanju, bivanje pa pripada končnim bitjem, potem mora obstajati 'najpopolnejše', izvor in resnično merilo vseh popolnosti, ki jih prepoznavamo kot nam, *bitjem* pripadajoče.

To absolutno popolno bitje - 'Bitje vseh bitij' 'Popolnost vseh popolnosti' - je Bog.

Vprašanje 1: Argument predpostavlja obstoj realno 'boljšega'. Toda, ali niso vse naše ocene primerljivih vrednosti le subjektivne?

Odgovor: Tisti, ki to vprašanje postavlja, obenem nanj že odgovarja. Saj vprašanja spraševalec ne bi niti zastavil, v kolikor ne bi bil v resnici prepričan, da je bolje to narediti, kot tega ne narediti, da je v resnici bolje najti resničen odgovor, kot pa ne. Lahko je sicer govoriti o subjektivizmu, vendar pa ga je nemogoče živeti.

5. Argument iz urejenosti

Argument te vrste se pogosto uporablja. Skoraj vsakdo prizna, da se premislek o urejenosti in lepoti narave dotakne nečesa globoko v nas. Toda, ali sta red in lepota proizvoda razumnega urejevalca in zavestnega na-

mena? Za teiste je odgovor pritrdilen. Argumenti iz urejenosti so poskus odgovora na to vprašanje. Pokazati želijo, zakaj je to najbolj razumna možnost. Ti argumenti so bili formulirani na različne načine, odvisno od izkušnje, iz katere izhajajo. V nadaljevanju je predstavljeno njihovo jedro oziroma glavna ideja.

1. Vesolje kaže vznemirljivo količino razumnosti, tako znotraj stvari, ki jih opazujemo, kot tudi v načinu, kako te stvari stopajo v odnos z drugimi stvarmi zunaj sebe. Zato lahko rečemo: Način, kako stvari *bivajo* in *sobivajo*, kaže na zapleteno, a čudovito urejenost in red, ki lahko prevzame celo navadnega opazovalca in ga navda z začudenjem. V naravi obstajajo smernice, ki delovanje mnogih *različnih* stvari usmerjajo k enotnemu cilju - na primer, vsi organi v telesu skladno delujejo v prid našemu življenju in zdravju. (Glej tudi argument 8.)
2. Ta razumna urejenost je bodisi posledica naključja bodisi posledica razumnega načrta.
3. Ni naključja.
4. Torej je vesolje posledica nekega razumnega načrta.
5. Načrt lahko pride le iz uma, iz načrtovalca.
6. Torej je vesolje posledica razumnega Načrtovalca.

Prva premisa je brez dvoma resnična - priznavajo jo celo tisti, ki sicer argumentu nasprotujejo. Človek, ki tega ne bi priznal, bi moral biti skrajno otopel. Ena sama beljakovinska molekula kaže čudovito urejenost; še toliko več posamezna celica; in še toliko več organ, kot na primer oko, kjer urejeni deli strahotne in prefinjene zapletenosti delujejo skupaj z neštetimi drugimi, da bi dosegli določen skupni cilj. Celokupni elementi so urejeni tako, da se sestavljajo z drugimi elementi na določen način in pod

določenimi pogoji. Neurejenost predstavlja problem prav zaradi silne prevlade urejenosti in reda. Prva premisa torej drži.

Če vsa ta urejenost ni na nek način posledica razumnega urejevalca, posledica česa bi lahko bila? Lahko bi se "kar zgodilo". Stvari so postale takšne "po naključju". Na drugi strani pa lahko ugotovimo, da če ves ta red ni zgolj proizvod slepih in brezciljnih sil, potem mora biti posledica nekega namena. Namen pa je lahko le v razumnem načrtu. Torej drži tudi druga premisa.

Ključna je seveda tretja premisa. Konec koncev nam neverujoči govorijo, da je vzrok za to, da je vesolje takšno, kot ga izkušamo, zgolj posledica naključja in ne nekega načrta. Preprosto se je zgodilo, da je vse tako urejeno. Na ramenih verujočih pa je težja dokazovanja, zakaj se to ni moglo zgoditi le po naključju.

Toda, zdi se, da gre pri tem za napačno smer. Pravzaprav bi predvsem neverujoči morali zagotoviti verodostojno alternativo načrtni urejenosti. Izgovarjati se na "naključje" preprosto ni dovolj. Saj lahko razumemo, kaj je naključje, zgolj na podlagi urejenosti. Reči, da se je nekaj zgodilo 'po naključju', pomeni, da se ni zgodilo tako, kot smo predvidevali, ali da se je zgodilo tako, kot nismo pričakovali. Pričakovanje pa ni mogoče brez urejenosti. Če odstranimo urejenost in začnemo govoriti le o naključju kot edinem izvoru, potem s tem odstranimo edino podlago, ki nam je omogočala, da o naključju sploh lahko smiselno govorimo. Namesto da bi razmišljali o naključju na ozadju urejenosti, smo povabljeni razmišljati o urejenosti - ogromni, zapleteni in vsepovsod navzoči urejenosti - na brezsmiselnem ozadju naključja. Odkrito rečeno, to je neverjetno. Zato je povsem razumno pritrditi tretji premisi, ni naključja, in potem sprejeti sklep, da je to vesolje posledica razumnega načrta.

Vprašanje 1: Ali nam ni Darwinova evolucijska teorija pokazala, kako je mogoče, da je vsa urejenost v vesolju nastala po naključju?

Odgovor: Sploh ne. Če je Darwinova teorija kaj pokazala, je v grobem pokazala to, kako so ene vrste lahko izšle iz drugih po naključnih mutacijah; in kako je preživetje teh vrst mogoče razložiti z naravno selekcijo - s sposobnostjo posameznih vrst, da preživijo v svojem okolju. V nobenem primeru pa ne more razložiti vsepovsod navzoče urejenosti in razumnosti narave. Prej bi lahko rekli, da to urejenost predpostavlja. Če navedemo znano misel: "Preživetje najbolj sposobnih predpostavlja obstoj sposobnosti." Če želijo darvinisti izhajati iz svoje povsem biološke teorije in jo razvijati naprej ter vztrajati v prepričanju, da je vsa neizmerna urejenost okrog nas le posledica naključnih sprememb, potem s tem trdijo nekaj, kar nobeni empirični dokazi ne bodo nikdar mogli potrditi; nekaj, kar empirična znanost ne bo nikdar mogla dokazati; nekaj, kar je preprosto neverjetno.

Vprašanje 2: Morda je mogoče najti red le v tem delu vesolja. Morda obstajajo druga nam neznana področja, ki so popolnoma kaotična - ali pa bo vesolje morda nekoč v prihodnosti postalo kaotično. Kateri argument ostane potem?

Odgovor: Tako verujoči kot neverujoči izkušajo isto vesolje. Gre za vesolje, ki je bodisi načrtovano urejeno ali pa ne. In ta svet, ki ga izkušamo, je svet predirljive urejenosti in razumnosti. S tem dejstvom se moramo soočiti. Preden začnemo razpravljati o tem, kaj se bo lahko zgodilo v prihodnosti, ali kaj bi lahko bilo nekje v sedanjosti, se moramo pošteno spoprijeti s tem, kar je. Prepoznati moramo, ne da bi se tega ustrašili, razsežnost - ogromno razsežnost - urejenosti in razumnosti. Potem se lahko vprašamo: Ali je utemeljeno predvidevati, da naseljujemo majhen otok urejenosti, obkrožen z neskončnim

morjem kaosa - morjem, ki nam grozi, da nas bo nekega dne pogoltnilo?

Pomislimo samo, kako smo v zadnjih desetletjih čudovito razširili meje našega vedenja; naš pogled smo usmerili daleč onkraj tega planeta in globoko v prvine, ki so ga vzpostavile. In kaj nam je to razširjanje našega pogleda razkrilo? Vedno isto stvar: *več* - in ne *manj* - razumnosti; *več* - in ne *manj* - zapletenega notranjega reda. Ne le da ni razloga, da bi verjeli v okoliški kaos, imamo razlog, da vanj ne verjamemo. Nahaja se v skupnem izkustvu, ki ga imamo in si ga delimo vsi - verujoči in neverujoči.

Nekaj podobnega je mogoče reči o prihodnosti. Znano nam je, kako so se stvari v vesolju obnašale in se obnašajo. In zato, dokler nimamo razloga, da bi mislili drugače, ostaja razlog, da verjamemo, da bodo stvari ostale v svojih urejenih poteh. Nobeno umovanje ne more izničiti tega, kar vemo.

In, mimogrede, kakšen kaos pravzaprav naj bi si predstavljali na osnovi tega vprašanja? Da posledice predhajajo vzrok? Da zakon neprotislovnosti ne drži? Da ni potrebe po tem, kar bivajočim stvarjem omogoča bivanje? Takšne ideje so popolnoma nerazumne; če o njih razmišljamo, jih lahko zavrremo kot nemogoče. Ali si lahko zamislimo manj reda? Da. Ali doživljamo nekatere preureditve urejenosti? Da. Toda popoln nered in kaos? Tega si ni mogoče zamisliti kot resno možnost. Razpravljati o tem, kot da bi to bilo, je v resnici izguba časa.

Vprašanje 3: Toda, kaj če je red, ki ga izkušamo, le proizvod našega razuma? Čeprav si ne moremo zamisliti popolnega kaosa in nereda, pa vseeno obstaja možnost, da je resničnost v resnici takšna.

Odgovor: Naš razum je edino sredstvo, prek katerega spoznavamo resničnost. Drugega dostopa nimamo. Če se strinjamo, da nekaj ne more obstajati v razumu, ne moremo iti naprej in trditi, da morda pa vendarle ob-

staja v stvarnosti. Potemtakem bi namreč mislili tisto, kar smo trdili, da ni mogoče misliti.

Zamislite si, da je red le posledica našega razuma. To nas postavi v zelo neroden položaj. Trdimo, da moramo misliti o stvarnosti v kategorijah reda in razumnosti, toda stvari morda v resnici ne obstajajo na takšen način. Vzeti nekaj v premislek pa pomeni misliti o tem. In tako trdimo: (a) o stvarnosti moramo razmišljati na določen način, toda (b) ker, kot mislimo, morda stvari dejansko ne obstajajo na takšen način, potem (c) ne moremo o stvarnosti razmišljati na način, kot o njem moramo misliti! Ali smo pripravljeni plačati tako visoko ceno, da bi zavrnil, da obstoj vesolja kaže na razumen načrt? To se ne zdi vredno svoje cene.

6. Kalâm argument

Arabska beseda *kalâm* dobesedno pomeni 'govor', uporabljati pa se je začela za označevanje posebne vrste filozofske teologije - vrste, ki vsebuje dokazovanje, da svet ne more biti neskončno star in mora zato biti ustvarjen od Boga. Takšen način dokazovanja je pogosto in široko sprejet tako med kristjani kot tudi med muslimani. Njegova oblika je preprosta in jasna:

1. Karkoli začne bivati, mora za ta prehod v bivanje imeti nek vzrok.
2. Vesolje je začelo bivati.
3. Torej mora tudi vesolje imeti vzrok za začetek svojega bivanja.

Sprejmimo prvo premiso. (Večina ljudi - zunaj bolnic in visokih šol - bi to sprejela ne le kot resnično, pač pa kot očitno, brez dvoma resnično.)

Ali je druga premisa resnična? Ali je vesolje - skupek vseh stvari obkrožen s prostorom in časom - začel bivati? Ta premisa je nedavno dobila močno podporo s strani naravoslovnih znanosti - s strani tako imenovane kozmologije Velikega poka. V njeno podporo pa obstajajo tudi filozofski

argumenti. Ali je mogoče, da bi neskončno delo bilo kdaj narejeno ali dokončano? Če bi zato, da bi dosegli določen cilj, morali narediti neskončno število korakov, ali bi cilj bilo mogoče doseči? Seveda ne - niti ne v neskončnem času. Saj se neskončen čas ne bi nikdar končal, prav tako pa tudi koraki ne. Z drugimi besedami, ne bi bilo mogoče doseči nobenega cilja. Naloga ne bi nikdar mogla biti izpolnjena.

Kaj pa korak tik pred koncem? Ali bi bilo mogoče doseči *to* točko? Torej, če je naloga resnično neskončna, potem *ji* mora predhajati prav tako neskončno korakov. In zato tudi koraka tik pred koncem nikoli ni mogoče doseči. Toda potem ni mogoče doseči niti koraka, ki je tik pred *tem*. Pravzaprav ni mogoče doseči nobenega koraka v zaporedju, saj mora pred vsakim korakom biti neskončno korakov; vedno bi morali iti po en in en korak pred njim. Problem izhaja iz predpostavke, da neskončna vrsta lahko s časovnim zaporedjem doseže neko točko.

Če se torej vesolje ni nikdar začelo, potem je že vedno moralo biti. Če pa je že vedno bilo, potem je neskončno staro. Če pa je neskončno staro, potem je pred današnjim dnem že moralo preteči neskončno časa. Torej se je moralo zaključiti že neskončno dni - en dan za drugim, en delček časa dodan tistemu, ki je bil pred njim -, da je končno prišlo do današnjega dne. To pa je natančno tako kot v primeru neskončne naloge. Če smo dospeli do današnjega dne, potem se je to zgodilo po dejansko neskončnem nizu zgodovine: pravzaprav se je dopolnilo do tega trenutka - saj se je za to, da smo prišli do sedanjega trenutka, morala zgoditi že celotna preteklost. Toda, neskončen niz korakov ne bi nikdar mogel doseči te sedanje točke - ali katere koli točke pred tem.

Torej, ali današnji dan sploh ni bil dosežen, ali pa proces doseganja tega dne ni bil neskončno dolg. Toda, očitno je, da *smo* dos-

peli do današnjega dne. Torej proces ni bil neskončen. Z drugimi besedami, vesolje je začelo obstajati. Torej ima vesolje vzrok za svoj začetek bivanja, Stvarnika.

Vprašanje 1: Kristjani verujejo, da bodo večno živeli z Bogom. Torej verjamejo, da prihodnosti ne bo konca. Zakaj potem tudi preteklost ne more biti brez konca?

Odgovor: Vprašanje odgovarja samo na sebe. Kristjani verujejo, da se njihovo življenje z Bogom ne bo nikdar končalo. To pomeni, da ne bo nikoli doseglo dejansko dovršene neskončne vrste. V bolj tehničnem jeziku rečeno: prihodnost brez konca je neskončna v možnosti, nikoli pa v dejanskosti. To pomeni, da četudi se prihodnost nikdar ne bo prenehala širiti in večati, bo njena dejanska razsežnost vedno končna. To pa je lahko res le, če imajo vse ustvarjene stvari začetek.

Vprašanje 2: Kako vemo, da vzrok nastanka vesolja še vedno obstaja? Morda je le zagnal vesolje v tek in potem prenehal obstajati.

Odgovor: Vedeti moramo, da iščemo vzrok prostorsko-časovnih bitij. Ta vzrok je ustvaril celotno vesolje prostora in časa. Prostor in čas pa morata biti del tega stvarjenja. Torej, vzrok ne more biti še eno prostorsko-časovno bitje. (Če bi bil, bi se vsi problemi neskončnega trajanja spet pojavili.) Nekako mora biti zunaj meja in omejenosti prostora in časa.

Težko je razumeti, kako bi takšno bitje lahko 'prenehalo' obstajati. Vemo, kako bitja znotraj vesolja prenehajo obstajati: pride čas, ko jih nek zunanji dejavnik usodno napade. Toda ta slika ustreza nam in vsem bitjem, ki so nekako omejene s prostorom in časom. Bitje, ki s tem ni omejeno, pa ne more 'začeti' bivati ali 'prenehati' bivati. Če sploh biva, potem mora bivati večno.

Vprašanje 3: Toda, ali je ta vzrok Bog - on, in ne le neko ono?

Odgovor: Zamislimo si, da vzrok vesolja večno obstaja. Nadalje si zamislimo, da

Špela Bevc: **Kam?**, Portorož, 2008.

ta vzrok ni oseben: to pomeni, da ni veselju dal bivanja zaradi neke odločitve, pač pa preprosto zaradi svojega bivanja. V tem primeru si je težko zamisliti kaj drugega, kot da je veselje neskončno staro, saj bi vsi pogoji potrebni za začetek veselja obstajali že celo večnost. Toda, kalâm argument pokaže, da veselje ne more biti neskončno staro. Torej se zdi, da hipoteza večnega neosebne vzroka vodi v protislovje.

Ali obstaja kakšen izhod? Da, če je veselje posledica svobodne osebne odločitve. Potem imamo vsaj kakšno možnost razumeti, kako večni vzrok lahko povzroči časovno omejeno posledico. Seveda, kalâm argument ne dokaže vsega, kar kristjani verujejo o Bogu, vendar tega ne naredi noben dokaz. Manj kot vse, pa vendar, veliko več kot nič. In kalâm argument poda nekaj ključnega za krščansko vero v Boga: da veselje ni večno in brez za-

četka ter da obstaja Stvarnik nebes in zemlje. In s tem spodbija sliko vesolja, ki jo večina ateistov želi ohraniti: samoobstoječa materija, nenehno spreminjajoča se v neskončnem času.

7. Argument iz prigodnosti

Osnovna oblika tega argumenta je preprosta:

1. Če nekaj obstaja, mora obstajati tudi nekaj, kar temu omogoča, da obstaja.
2. Vesolje - celota bitij v prostori in času - obstaja.
3. Torej mora obstajati nekaj, kar omogoča vesolju, da obstaja.
4. Kar omogoča vesolju, da obstaja, ne more obstajati znotraj vesolja ali biti omejeno s prostorom in časom.
5. Zato mora tisto, kar omogoča obstoj vesolja, biti prostoru in času transcendentno.

Zamislite si, da zavrremo prvo premiso. Če X obstaja, potem ni potrebe po obstoju tega, kar omogoča obstoj X-a. Toda, "tisto, kar omogoča obstoj X-a" pomeni neposredni pogoj za obstoj X-a. X lahko obstaja *samo*, če obstaja tudi Y. Brez Y-a tudi X-a ne bi bilo. Torej bi zavrnitev prve premise pomenila: X obstaja; X lahko obstaja le, če obstaja tudi Y; in Y ne obstaja. To pa je absurdno. Torej mora obstajati nekaj, kar vesolju omogoča obstoj. Toda, kaj je to?

O vesolju smo govorili kot o "skupini bitij v prostoru in času". Vzemimo eno takšno bitje: samega sebe. Vi obstajate in ste, vsaj deloma, snovni. To pomeni, da ste končno, omejeno, spreminjajoče se bitje. To veste. Prav v tem trenutku, ko berete knjigo, je vaše bivanje odvisno od bitij zunaj vas. Ne od vaših staršev ali starih staršev. Oni morda niso več živi, toda vi obstajate *sedaj*. In prav sedaj ste odvisni od mnogih stvari, da lahko obstajate - na primer od zraka, ki ga dihate. Biti odvisen na takšen način pomeni biti prigoden. Vi obstajate, če poleg vas prav zdaj obstaja še kaj drugega.

Toda vse ne more biti takšno. Saj bi v tem primeru vse za svoj obstoj moralo sprejeti bi-

vanje, ničesar pa ne bi bilo, ki bi to bilo sposobno dati. Tisto, kar omogoča bivanje drugim stvarjem, sploh ne bi obstajalo. Torej mora obstajati nekaj, česar obstoj ni pogojen od nečesa drugega; nekaj, kar ne obstaja le v primeru, če obstaja nekaj drugega; nekaj, kar obstaja iz samega sebe. Kar tej stvari omogoča, da biva, je lahko le ta stvar sama. V nasprotju s spremenljivo materialno stvarnostjo, v tej stvari ne bi bilo razmika, če lahko tako rečemo, med tem, *kar* ta stvar je, in tem, *da* je. Očitno je, da bitja, ki se spreminjajo v prostoru in času, ne morejo biti takšna stvar. Torej, kar omogoča vesolju, da obstaja, ne more biti identično z vesoljem samim ali z delom vesolja.

Vprašanje 1: Toda zakaj bi ta vzrok imenovali "Bog"? Morda je to, kar utemeljuje spreminjajoče se vesolje, v katerem živimo, nekaj neznanega.

Odgovor: Drži. In to "neznano" je Bog. Kar lahko mi ljudje neposredno spoznamo, je ta čutni, spremenljivi svet. Prav tako vemo, da mora obstajati nekaj, kar drugim stvarjem omogoča, da obstajajo. Zaradi tega vemo, da niti to spremenljivo vesolje kot celota, niti nek njegov del sam, ne more biti tisto, kar omogoča vesolju, da obstaja. Toda mi imamo neposredno vedenje o vzrokih spreminjanja stvari. Vemo, da mora obstajati vzrok; vemo, da ta vzrok ne more biti končen ali materialen - da mora transcendirati te omejitve. Kaj pa ta zadnji vzrok je v samem sebi, ostaja do danes skrivnost.

Z razumom je mogoče povedati še več; še veliko več pa je, kar je Bog razodel o samem sebi prek razodetja. Toda, tudi dokazi so nam dali neko resnično vedenje: vedenje o tem, da je bilo vesolje ustvarjeno; vedenje, da sedaj vesolje v bivanju vzdržuje nek vzrok, nevezan na kakršno koli materialno omejitev, ki transcendirata vrsto bitij, ki jih ljudje neposredno spoznavamo. In to je zagotovo vedenje, ki ga je vredno imeti. Lahko pride-

mo do zaključka, da je smrt nekoga posledica umora in ne nesreče, pri tem pa ne vemo natančno, kdo je to storil in zakaj, in to nas lahko pušča prizadete in nezadovoljne. Toda, kljub temu pa vendarle vemo vsaj to, v katero smer naj iščemo naprej; vemo, da je to *nekdo* storil.

Tako je z dokazi. Omogočajo nam spoznati, da je v vsakem trenutku obstoj vesolja ustvarjalni dej Darovalca - Darovalca, ki transcendirata vse materialne in duhovne omejitve. Onkraj tega pa nam o tem, *kaj* oziroma *kdo* ta Darovalec je, ne povedo veliko - toda usmerijo nas v točno določeno smer. Vemo, da ta Zadnja Resničnost - Darovalec bivanja - ne more biti materialen. In vemo, da dar, ki je darovan, vsebuje osebno bitje: razumnost, voljo in duha. Neskončni transcendentni vzrok teh stvari ne more biti manj od teh stvari, pač pa mora biti neskončno več. Kako in na kakšen način, pa ne vemo. Do določene mere mora ta Darovalec človeškemu razumu vedno ostati skrivnost. Drugega ne moremo pričakovati. Razum pa nam vendarle lahko da vedeti, da je "nekdo to storil". In to je najpomembnejše.

8. Argument iz sveta kot vzajemno delujoče celote

Norris Clarke, ki je mnogo let na Fordhamu poučeval metafiziko in filozofijo religije, je razvil zanimivo verzijo argumenta iz urejenosti. Tukaj ga predstavljamo nekoliko skrajšanega in spremenjenega - vam v premislek.

Izhodiščna točka. Ta svet nam je dan kot dinamičen, urejen sistem iz mnogih aktivnih sestavnih elementov. Njihova narava (naravne lastnosti) je urejena tako, da tvorijo stabilne in vzajemne medsebojne odnose, ki jih imenujemo naravni zakoni. Na primer, vsak vodikov atom v našem vesolju je urejen tako, da se lahko veže z vsakim kisikovim atomom v razmerju 2:1 (kar vključuje, da je vsak kisikov atom vzajemno urejen tako, da se veže z vsa-

kim vodikovim atomom v razmerju 1:2). Tako je s kemijskimi valencami vseh osnovnih elementov. Tudi vsi delci z maso so urejeni tako, da se gibajo proti drugemu glede na razmerja določena z zakonom gravitacije.

V takšni medsebojni povezanosti, sinhroniziranem, dinamičnem sistemu, je aktivna narava vsakega dela določena s svojim odnosom z drugimi, in tako izhajajoč iz drugih določa tudi lastno urejenost in sposobnost za delovanje. Sodobna znanost nam je razkrila, da naš svet-sistem ni le skupek mnogih ločenih, nepovezanih zakonov, pač pa tesno povezana celota, kjer odnos do celote oblikuje in določa dele. Delov ni mogoče razumeti zunaj celote; celota vse prežema.

Argument. V vsakem takšnem sistemu, kot je zgoraj (kot je naš svet), noben sestavni del ali dejavni element ne more biti samozadosten oziroma utemeljen iz samega sebe. Saj vsak del predpostavlja vse druge dele - celoten postavljen sistem -, da doseže sebi primerne odnose. Sam del ne more delovati, če ne obstajajo tudi drugi, ki recipročno delujejo z njim. Kateri koli del bi lahko bil samozadosten le, če bi bil sam vzrok celotnega sistema - kar pa je nemogoče, saj noben del ne more delovati, ne da bi sodeloval z drugimi.

Tudi sistem kot celota ne more razložiti svoje lastne eksistence, saj je zgrajen iz sestavnih delov in ni ločeno samostojno bitje, ki bi bilo od teh neodvisno. Torej niti deli niti celota niso samozadostni; ne eni ne drugi ne morejo razložiti dejanske eksistence tega dinamičnega vzajemno delujočega sistema.

Trije zaključki:

1. Ker so deli smiselni le znotraj celote, in ker niti celota niti posamezni deli ne morejo utemeljiti svojega lastnega bivanja, potem tak sistem, kot je naš svet, potrebuje *skupen učinkujoči vzrok*, ki ga postavi v bivanje kot zedinjeno celoto.

2. Vsak tak vzrok mora biti *razumen vzrok*, vzrok, ki privede sistem v bivanje v skladu z

enotno idejo. Saj je povezanost celote - in vsakega od vesoljnih fizičnih zakonov, ki združuje elemente pod seboj - to, kar določa in ureja dele. Zato mora biti nekako dejansko navzoč kot učinkovit urejevalec. Toda povezanost, celostnost celote presega vsakega od delov, in zato ne more biti vsebovana v katerem izmed delov. Da bi dejansko lahko bila naenkrat navzoča kot celota, je ta enotnost lahko le kot enotnost organizacijske povezovalne ideje. Saj le ideja lahko v sebi združuje mnogo različnih elementov naenkrat, ne da bi jih ob tem uničila ali odstranila njihovo različnost. To je domala definicija ideje. Ker so dejanski deli razširjeni v prostor in čas, je edini možni način, kako so lahko naenkrat skupaj kot enotnost, v ideji. Zato mora sistem sveta kot celote najprej živeti znotraj enotnosti ideje.

Realna ideja ne more dejansko obstajati in biti učinkovito operativna razen v realnem umu, ki ima ustvarjalno moč, da takšen sistem privede do resničnega bivanja. Zato je zadosten razlog za naš urejen svet-sistem končno lahko le ustvarjalen urejevalni Um. Vesoljni - velika urejenost potrebuje vesoljnega - močnega Urejevalca, ki je lahko le Um.

3. Takšen urejevalni Um mora biti neodvisen od sistema samega, to pomeni, *transcendenten*; svoj obstoj in delovanje mora imeti neodvisen od sistema. Saj če bi bil odvisen od sistema ali dela sistema, bi morali predpostaviti to, kot že prej obstoječe, in bi zato morali hkrati biti pred sabo in za sabo. To pa je nemogoče. Zato mora obstajati in biti sposoben delovati pred in neodvisno od sistema.

Torej naše materialno vesolje, kot zadostni razlog za svoj dejanski obstoj kot delujoča celota, nujno potrebuje nek transcendenten ustvarjalen Um.

9. Argument iz čudežev

I. Čudež je dogodek, za katerega edina ustrezna razlaga je izredno in direktno delovanje Boga.

2. Obstaja mnogo skrbno potrjenih čudežev.
3. Torej, obstaja mnogo dogodkov, katerih edina ustrezna razlaga je izredno in direktno delovanje Boga.
4. Torej Bog obstaja.

Jasno je, da če verjamete, da je nek nenavaden dogodek čudež, potem verjamete v božje delovanje, in verjamete, da je takšno delovanje bilo na delu tudi v tem dogodku. Toda vprašanje je: Ali je bil ta dogodek res čudež? Če čudeži obstajajo, potem obstaja tudi Bog. Toda, ali čudeži res obstajajo?

Kateri dogodki so za to primerni? V prvi vrsti morajo biti to nenavadni dogodki. Toda dogaja se mnogo nenavadnih stvari (npr. v Teksasu je iz neba letelo kamenje), kar pa se ne uvršča med čudeže. Zakaj ne? Prvič, ker je njihov vzrok lahko nekaj naravnega, in drugič, ker okoliščine, v katerih so se dogodili, niso bile religiozne. To so le nenavadni, čudni dogodki; dogodki, ki jih prebiramo v *Verjeli ali ne*, nismo pa o njih slišali s prižnice. Da bi torej nek dogodek spadal med čudeže, mora biti smisel dogodka religiozen.

Zamislite si, da bi sveti mož stal v centru Hustona in govoril: "Moji dragi bratje in sestre! živite grešna življenja! Pogledajte se - pijani! Razuzdani! Bog želi, da se pokasate! In kot znamenje njegove jeze bo poslal nad vas kamenje z neba!" Trenutek kasneje pa - tunk! tunk! tunk! - kamenje prične padati. Hitro bi nam prišla na misel beseda 'čudež'.

To še ne pomeni, da bi po takšnem dogodku *morali* začeti verovati v Boga. Toda, če bi ta mož v Teksasu izgledal pristno, in če bi se nas njegove obtožbe dotaknile, potem bi hitro pomislili "prav ima". V tem primeru bi bilo zelo težko razjasniti, kaj je povzročilo prevaro ali nenavadno sovpadanje.

To pomeni, da so okoliščine domnevnih čudežev ključnega pomena. Ne le fizična dejstva in ne le čas, pač pa je pomembno upošte-

vati tudi osebne okoliščine - značaj in sporočilnost osebi, s katero je dogodek posebej povezan. Vzemimo za primer štiri ali pet čudežev iz Nove zaveze. Iztrgajmo jih iz njihovega konteksta, iz učenja in značilnosti osebe Jezusa Kristusa. Bi bilo narobe, če bi njihov religiozni pomen v veliki meri zmanjšali? Konec koncev, reči nekim dogodkom čudeži, pomeni, da jih razumemo religiozno. Toda razumeti jih religiozno zahteva kontekst ali okoliščine, ki omogoča, takšno interpretacijo. In del teh okoliščin običajno, čeprav ne vedno, vključuje osebo, katere moralna avtoriteta je najprej prepoznana, in katere religiozna avtoriteta, za katero se zdi, da jo čudež potrjuje, je priznana.

Abstraktne razprave o verjetnosti običajno zgrešijo ta moment. Toda okoliščine igrajo odločilno vlogo. Pred mnogimi leti je priznan filozof v svoji, sicer dolgočasni razpravi, razlagal, zakaj je postal kristjan. Rekel je takole: "V roke sem vzel Novo zavezo z namenom, da bi jo presodil, da bi pretehtal razloge za in proti. Toda, ko sem začel brati, sem spoznal, da sem bil *jaz* tisti, ki sem bil presojen." Začel je verovati v čudeže - zgodbe. Osebnost in učenje Kristusa je bilo tisto, ki ga je privedlo do sprejetja stvari, ki so bile predstavljene kot čista Božja dela.

Iz čudežev torej ni mogoče izpeljati pravih dokazov. Če prepoznate neko dejanje kot čudež, potem se v tem vidi delovanje Boga. Obstaja pot mišljenja od samega dogodka *do* razlage tega dogodka kot čudežnega. In kar spodbudi to pot, ni dogodek sam na sebi, pač pa mnogo okoliških dejavnikov, ki odprejo - ali zahtevajo - takšno razlago.

Toda čudežni dogodki obstajajo. Obstaja cela vrsta zanesljivih pričevanj zanje, v različnih časih, krajih in kulturah.

Torej njihov vzrok obstaja.

In njim edini ustrezen vzrok je Bog.

Torej Bog obstaja.

Ta argument ni dokaz, pač pa zelo močna sled ali znamenje.¹

10. Argument iz zavesti

Ko v vesolju izkušamo neverjetno razumnost in urejenost, izkušamo nekaj, kar lahko razum doume. Razumnost je del nečesa, kar najdemo v svetu. Toda to vesolje samo se te razumnosti ne zaveda. Tako kot se naravne sile ne zavedajo samih sebe. Mi pa zanje vemo, vemo pa *tudi* sami za sebe. To pomembno dejstvo - navzočnost razumnosti v sredi med nezavednimi materialnimi procesi in podobnost teh procesov ustroju zavestne razumnosti - je prispevalo k novi različici argumenta iz urejenosti.

1. Vesolje izkušamo kot razumno. Ta razumnost pomeni, da je vesolje razumu dojemljivo.
2. Bodisi da je razumno vesolje in končni, omejeni razumi, ki so tako dobro prilagojeni, da lahko dojemajo urejenost vesolja, proizvod razuma, ali pa sta oba, tako razumnost vesolja kot razum človeka zgolj posledica čistega naključja.
3. Ni čistega naključja.
4. Torej je razumno vesolje kot tudi omejeni razumi, ki so tako prilagojeni za njegovo dožemanje, proizvod razuma.

Pri tem gre za očitne podobnosti z argumentom iz urejenosti in mnogo stvari, ki smo jih povedali v obrambo tistega argumenta, velja tudi za tega. Za zdaj pa se osredotočimo na tretji korak.

Bralci, ki poznajo delo *Čudeži* C. S. Lewisa, se bodo spomnili močnega argumenta, ki ga poda v tretjem poglavju proti, kot sam poimenuje, 'naturalizmu': pogledu, ki trdi, da vse - vključno z našim mišljenjem in odločitvami - pripada enemu obsežnemu prepletenemu sistemu fizičnih vzrokov in posledic. Če ima naturalizem prav, razmišlja Lewis, potem se zdi, da nas pušča brez razloga, da bi mu *verjeli*, da je resničen; saj bi namreč vse odločitve bile enako in končno posledica neracionalnih sil.

Ta vrsta razmišljanja ima očitno zvezo s tretjim korakom. Kar mislimo s 'čistim na-

ključem', je način, na katerega mora konec koncev delovati fizična narava, če je 'naturalizem' resničen - brez vsakršnega racionalnega načrta ali smiselne vodjenja. Torej, če je Lewisov argument dober, potem tretji korak drži: čista slučajnost ne more biti izvor naše razumnosti.

Ko sva pripravljala ta del, sva razmišljala o tem, da bi navedla kar celotno tretje poglavje *Čudežev*. Ta vrsta argumenta izvorno ne pripada Lewisu, toda nisva še prebrala boljšega primera, in želiva si, da si ga ogledate tudi sami. Toda našla sva očarljivo in čudovito zgoščeno verzijo (napisano skoraj dvajset let pred *Čudeži*) v H. W. B. Joseph-ovem delu *Some Problems in Ethics* (Oxford University Press, 1931). Joseph je bil oksfordski profesor, Lewisov predstojnik, s spisi katerega je bil Lewis dobro seznanjen. In ni dvoma, da je ta predstavitev argumenta kasneje vplivala na Lewisovo, bolj dodelano verzijo.

"Če je misel gibanje v grlu, kako bi lahko kdo bolj resnično mislil kot piha veter? Vsi telesni gibi so enako pomembni, toda ni jih mogoče ločiti na pravilne in napačne. Zdi se nesmiselno govoriti o gibanju kot pravilnem, kot tudi ne o vijoličnem okusu ali pohlepem zvoku. Toda, ko že govorimo o mišljenju kot določenem telesnem gibanju, je očitno, da je tudi obstoj mišljenja posledica

nečesa. Misel, ki jo imenujemo vedenje, in misel, ki jo imenujemo zmota, sta nujno posledici stanja možganov. To stanje pa je nujno posledica drugih telesnih stanj. Vsa telesna stanja so enako resnična, prav tako pa tudi različne misli; toda, s kakšno pravico lahko trdim, da je moja misel vedenje o tem, kar je dejansko v telesih? Saj trditi to pomeni le še eno misel, ki je, posledica gibanja telesa ... Kakorkoli, ti moji argumenti so, če načela znanstvenega [naturalizma] ... ostajajo neizpodbitna, sami po sebi nič več kot dogodki v glavi, posledica gibanja telesa; to, da ti ali jaz misliva, da so pravilni ali nepravilni, je le še en takšen dogodek; mislimo jih kot le še en drug takšen dogodek v sebi, pa vendar le še en takšen. In to je mogoče reči o kateri koli podlagi, na kateri bi želeli resnično stati, *Labitur et labetur in omne volubilis aevum* ["Teče in bo teklo v krogu večno." (Horacij, *Pisma*, I, 2, 43)]." (*Some Problems in Ethics*, 14-15).

Prevedel: Jernej Pisk

-
- * Iz: P. Kreeft in R. K. Tacelli: *Handbook of Christian Apologetics*. Intervarsity Press, 1994, 48-86. Članek je dostopen tudi na: <http://www.peterkreeft.com/>.
1. Za nadaljnjo razpravo glej 5. poglavje 'O čudežih' iz knjige *Handbook of Christian Apologetics*.